

Üniversitelerde Bilimsel/Akademik Özerklik ve Özgürlük Hakkında Bir Değerlendirme

Ali Sinan BİLGİLİ^(*)

Öz: Bu araştırmada üniversiteyi tanımlamada temel değerlerden biri olan “Bilimsel özerklik” ve “Bilimsel özgürlük” kavramlarının sözlük ve ıstılahı anlamı üzerinde durulması amaçlanmıştır. Bilimsel özerklik, bilimin doğasının uygun, hukukî, ahlâkî (etik) kurallara ve düşünce ve usul serbestliğine sahipliktir. Bilimsel özgürlük ise, bilim adamlarının herhangi bir müdahale olmaksızın araştırma yapma, düşüncelerini üniversite içinde ve dışında yayma hakkıdır. Üniversitelerin bu sahiplik ve hakka sahip olmaları için bir takım ilke ve unsurlar bulunmalıdır. Bunlar araştırmada anlatılmıştır. Yine bilimsel özerkliğin hukukî ve etik boyutu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, Bilimsel özerklik, Bilimsel özgürlük, Akademik özerklik, Akademik özgürlük.

An Evaluation of Scientific/Academic Auyononmy and Freedom in Universities

Abstract: The purpose of this study is to examine the terms “scientific autonomy” and “academic freedom” that define the university. Scientific autonomy includes independence of legal, ethical laws and of thought and method at large. Academic freedom is the research independence and the right of communication of the thoughts of academics without any prevention. There should also be certain principles in order to have such rights of universities. This article evaluates such issues as rights, principles, legality and ethics of academics.

Keywords: university, academic autonomy, scientific autonomy, academic freedom, scientific freedom

Makale Geliş Tarihi: 26.02.2016

Makale Kabul Tarihi: 28.03.2016

^{*)} Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
(e posta: sbilgili@atauni.edu.tr)

I. GİRİŞ

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'na göre ülkemizde yükseköğretimin en önemli amaçlarından biri “yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve yurt dışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktır”. (Madde 4/c) Bu amacı yerine getirmekle görevli kurum olan üniversite ise (Madde 3/d) “*Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzelkişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim- öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumudur.*” şeklinde tanımlanmıştır.

Avrupa Üniversiteler Birliği, 2009 ve 2011 yıllarında yayımladığı “*University Autonomy in Europe I*” ve “*University Autonomy in Europe II*” isimli çalışmalarda üniversite özerkliğini ele almıştır. Bu çalışmalarda üniversitenin;

- a) Kurumsal özerklik
- b) Malî özerklik
- c) Personel istihdamında özerklik
- d) Bilimsel (akademik) özerklik, olmak üzere dört temel özerkliğe sahip olduğu belirtilmiştir (Yavuz, 2012, s.1).

Türkiye’de üniversitelerin özerk kuruluşlar olarak tanınması 1946 yılına kadar iner. Zira 18 Haziran 1946 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu’nun 1. maddesinde üniversitelerin özerkliği ifade edildiği gibi, bilimsel özerkliğe de değinilmiştir. Bu çalışmada üniversiteyi tanımlamada temel değerlerden biri olan “*Bilimsel özerklik*” ve “*Bilimsel özgürlük*” kavramlarının anlamı ve ifade ettiği ıstılahı içeriği üzerinde durulması amaçlanmıştır. Zira bu kavramların içeriği zaman zaman tartışmalara yol açmış, içeriği; ideolojik, sosyal, ekonomik, siyasî v.b. birçok yönden doldurulmaya çalışılmıştır. Bu sebeple bir karmaşa meydana gelmiş, muhtelif bakış açılarına göre yorumlar yapılmıştır. Oysa kavramların içeriğinin bilimin doğası yönünden ve hukukî metinlerden hareketle doldurulması gerektiği gibi bir yol izlenmesinin sağlıklı olacağı düşünülmüştür. Bununla birlikte bilimsel özerklik ve bilimsel özgürlük olabilmesi için bulunması gereken ilke ve hususların ele alınması gerektiği de kanaatine varılmıştır.

II. KAVRAMLAR

A. Bilimsel Özerklik Kavramı

Bilimsel özerklik kavramını meydana getiren iki kelimeden biri olan Bilim (science) kavramı en yaygın ifadeyle; “*Kâinatta meydana gelen olayların; neden ve niçinlerini, birbirleriyle olan bağlantılarını bulma; onları genelleştirme, kuramsallaştırma ve bu kuramsal bilgi yardımı ile sonradan meydana gelecek olayların nasıl ve ne zaman meydana geleceğini tespit etmek*” olarak tanımlanmaktadır. Felsefî anlamda bilim için “*bilginin doğruluğunun sorgulanması yöntemidir*” denilebilir.

Özerklik (autonomy) kavramı ise, Türk Dil Kurumu sözlüğünde “*Bir topluluğun, bir kuruluşun ayrı bir yasaya bağlı olarak kendi kendini yönetme hakkı, muhtariyet, otonomi: Bilimsel özerklik, Üniversite özerkliği*” şeklinde tanımlanmıştır. Eğitim Terimleri Sözlüğü’nde ise “*Yönetim bakımından dış denetimden bağımsız olma veya kişinin, kendi davranışlarını düzenleme ve bu davranışlara yön verme konusunda bir ölçüde bağımsız oluşu*” (Oğuzkan, 1974) olarak tanımlanan bu kavram, Felsefî açıdan da “*Bir kişinin, bir topluluğun kendi uyacağı yasayı kendisinin koyması*”, Bu bağlamda:

1. Kendine özgü bir yasası olma.

2. Dıştan bir yetkenin koyduğu kurallara, eleştirmeden uyma yerine, kendi kendini yöneten tüzel ve töresel özgürlük. (Akarsu, 1975) şeklinde izah edilmiştir.

Her iki kavram birleştirildiğinde, “bilimsel özerklik” için; “*bilimin doğasına uygun, hukukî, ahlâkî (etik) kurallara ve düşünce ve usul serbestiyesine sahiplik*” ya da “*ilim havasına ve akademik ruha sahiplik*” şeklinde ifade edilebilecek tanımları yapmak mümkündür. Bu genel tanımın içeriğini; araştırma konu ve yöntemlerini özgürce seçmek, bilimin gelişmesi hususunda gerekli serbest ortamı yaratmak, yöneticilerden kaynaklanan vesayet, hiyerarşi, emir, direktif gibi özgürlükleri sınırlayıcı yönetim telkinlerinden kaçınmak, eğitim-öğretim etkinlikleri sırasında kanunlar/yönetmelikler çerçevesindeki sarf ettiği fikir ve sözlerinden dolayı sorgulanmamak, araştırma-geliştirme için malî kaynak sağlamak gibi hususlarla doldurmak mümkündür.

B. Bilimsel Özgürlük (İlmi hürriyet) Kavramı

Bilimsel özgürlük kavramı, Türk Dil Kurumu sözlüklerinde; “*Bilim adamlarının herhangi bir karışma olmaksızın araştırma yapma, düşüncelerini üniversite içinde ve dışında yayma hakkı; böylece bilimin donmasının önlenmesi ve toplumun alışılmış, kalıplaşmış görüşler dışında yeni görüşleri ve olguları duyup öğrenme olanağı bulması*” şeklinde tanımlanmıştır. Aynı sözlükte İngilizce karşılığı olarak “*academic freedom*”, Fransızca karşılığı olarak “*liberté académique*” ifadeleri kullanılmıştır.

C. Akademik Özerklik Kavramı

Akademik özerklik, anayasal bir kurum olan üniversitenin, anayasal sınırları içerisinde hiçbir etki altında kalmaksızın bağımsız hareket etme yeteneğidir. UNESCO’nun 11 Kasım 1997’de aldığı “Yüksek Öğretim Personelinin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı”nda özerklik; “*yükseköğretim kurumlarının akademik çalışmaları, işleyiş kuralları, yönetimleri ve diğer faaliyetleri bakımından etkili bir karar alma için gerekli kendi kendini yönetme*” olarak tanımlanmıştır (Alpkaya, 2001, s.230-232). Dünya Üniversiteler Servisi’nin “*Akademik Özgürlük ve Yüksek Öğretim Kurumlarının Özerkliği*” başlıklı Lima bildirgesinin 1. maddesine göre de, “*yükseköğretim kurumlarının iç işleyişlerine, mali işlerine ve yönetimlerine ilişkin kararlar almada ve eğitim, araştırma, dışa yönelik çalışmalar ve diğer ilgili faaliyetlerde kendi politikalarını oluşturmada devlet ve toplumun tüm diğer*

güçleri karşısındaki bağımsızlıkları” şeklinde tanımlanmıştır (Sever, Trz, s. 4-5). C. San (1993, s. 150) akademik özerkliğin, “*özgül konularda bağlayıcı kararlar alma yeteneği ve yeterliği*” olduğunu söyler. G. Alpkaya (2001, s.232) da bu özelliğinden dolayı özerkliğin kuruma ilişkin bir kavram olduğunu ifade eder.

D. Akademik Özgürlük Kavramı

Akademik özgürlük, öğretim elemanının kullandığı bir hak olup, yine Lima bildirgesinin 1. maddesine göre, “*akademik çevre üyelerinin tek tek ya da toplu halde bilgiyi araştırma, inceleme, tartışma, belgeleme, üretme, yaratma, öğretme, anlatma ve yazma yoluyla edinmelerinde, geliştirmelerinde ve iletmelerindeki özgürlükler*” şeklinde tanımlanmıştır. UNESCO Tavsiye Kararı 27. maddesinde ise “*Başat öğretiyle kısıtlanmadan, öğretim ve tartışma özgürlüğüne, araştırma yürütme ve sonuçlarını yayma ve yayınlama özgürlüğüne, içinde çalıştıkları kurum ya da sistem hakkında görüşlerini özgürce ifade etme özgürlüğüne, kurumsal sansürden özgürlüğe ve profesyonel ya da temsili akademik organlara katılma özgürlüğüne hak*” olarak tanımlanmıştır (Alpkaya, 2001, s.232). A. Cevizci (2005, s. 52), bu terimi açıklarken “*akademide görev yapan hoca ve araştırmacıların hakikati veya doğruları, sadece bilimin evrensel ilkelerine bağlı kalarak ve akademideki üstlerinin veya akademi dışındaki otoritelerin etkisi, baskısı veya tehdidi olmaksızın, tamamen anladıkları, araştırdıkları ve yorumladıkları şekilde yazma, ifade etme veya öğretme talebi veya hakkı*” olarak ifade etmiştir.

III. HUKUKİ AÇIDAN BİLİMSEL ÖZERKLİK

Bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti, akademilerin ve akademisyenlerin bilimsel özerkliği veya özgürlüğünü Anayasa’ya koyduğu maddelerle güvence altına alınmıştır. Araştırma-yayın, eğitim-öğretim gibi temel konularda gerek Anayasa ve gerekse kanun/yönetmelikler ile mevcut kanunlara (Anayasa, etik yönetmeliği v.s.) aykırı hareket etmemek şartıyla serbestiyete sahip kılınmıştır. Nitekim tüm vatandaşlarımızın ve öğretim elemanlarının şahsî olarak bilimsel araştırma yapma ve yayma hakkına (özgürlüğüne) sahip oldukları Anayasa’mızın 27. maddesinde (*Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.*) ve 130. maddesinde (*Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler.*) hüküm altına alınmıştır. Bununla beraber üniversitenin kamu tüzelkişiliğine sahip olarak bilimsel özerkliği Anayasa’mızın 130. maddesiyle (*Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.*) hüküm altına alınmıştır.

Bilimsel özerklik 2547 sayılı “Yükseköğretim Kanunu”nda da vurgulanmış, üniversite ve ileri teknoloji enstitüsü tanımlarında kullanılmıştır. Nitekim kanunun 3. maddesinde “Yükseköğretim Kurumları” tanımlanırken; “c) Yüksek teknoloji enstitüsü, özellikle teknoloji alanlarında yüksek düzeyde araştırma, eğitim-öğretim, üretim, yayın ve danışmanlık yapan, kamu tüzel kişiliğine ve **bilimsel özerkliğe** sahip bir yükseköğretim kurumudur.” ve “d) Üniversite: **Bilimsel özerkliğe** ve kamu tüzel kişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksek okul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumudur.” ifadesi kullanılmıştır. Bu madde de bilimsel özerkliğin üniversitenin yapısal sistemi ile ilgili bir “sahiplik veya aidiyet” yani “hukukîlik” ifade ettiği anlaşılmaktadır. Zira bir normun hukukîliğini onun geçerliliği, yani o normun hukuk düzenine aidiyeti belirler (Gözler, 1998, s. 44). Bilimsel özerklik de bir norm ve bu norm da bir hukuk düzenine ait olduğundan. Türk hukuk sistemine göre hüküm altına alınmış bir değerdir.

IV. ETİK AÇIDAN BİLİMSEL ÖZERKLİK VE BİLİMSEL DENETİM

Bilim ve bilgi üreten bilim adamlarının faaliyetleri/araştırmaları sırasında uyacağı ahlâkî talep ve yükümlülükler bilim etiği denir. (Cevizci, 2005, s.259) Bilim adamları akademik özgürlüğe sahip olmakla birlikte, bunun sorumluluğunu da bilmek ve yerine getirmek zorundadırlar. Bilimin ahlâkî kurallarına göre bilim adamı muhtelif kesimlere (kendisine, ülkesine, bilime, mesleğine, insanlığa v.s.) karşı sorumludur. Bu sorumluluğu çerçevesinde araştırmalarını yaparken objektif olmak ve sadece gerçeği aramak temel prensibi olmak zorundadır. Bununla beraber evrensel etik kurallarına ve bu kurallara uygun hazırlanan hukukî metinlere (yönetmelik, yönerge) uyması gereklidir. Nitekim ülkemizde de bu kurallar kanun ve yönergeler ile düzenlenmiştir.

2547 sayılı Kanun’un 42. ve 65. maddeleri ile bu maddelere dayanarak hazırlanan “Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi”nde, bilimsel etik ve bilimsel denetim hususlarına değinilmektedir. Kurumiçi bilimsel denetim hakkında 42. maddede, öğretim elemanlarının bilimsel yönden denetlenmeleri, onların eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayım, seminer, klinik ve uygulama faaliyetleri üzerinde yapılacağı belirtilmiştir.

Bilimsel çalışmaların sağlıklı tertibi hususunda yukarıda bahsedilen Yönerge’nin düzenlenmesinin temel amacı, her tür bilimsel araştırma, çalışma, yayın ve etkinliklerde uyulması gereken bilim etiği kurallarını ve Yükseköğretim Kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarının görev, yetki, sorumluluk ve çalışma usullerini belirlemek, devlet üniversiteleri veya vakıf üniversitelerinin kendi bünyelerinde oluşturacakları bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları ile alt kurulların uyacakları ilkeleri tespit etmektir. Bu meyanda her çeşit bilimsel araştırmada uyulacak temel ilkeler şu şekilde sıralanmıştır;

a) Veriler, bilimsel yöntemlerle elde edilir. Bunların değerlendirilmesinde, yorumunda ve kuramsal sonuçların elde edilmesinde bilimsel yöntemlerin dışına çıkılamaz, sonuçlar saptırılamaz, elde edilmemiş sonuçlar araştırma sonuçlarıymış gibi gösterilemez.

b) İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda ve diğer klinik araştırmalarda Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan, 9 Ağustos 2011 tarih ve 28030 sayılı Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik hükümleri göz önünde bulundurulur.

c) Sosyal ve beşeri bilimlerde yapılacak anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların rızası alınır. Araştırma, bir kurumda yapılacaksa, katılımcıların rızasından sonra bağlı buldukları kurumun izni alınır.

ç) Araştırma ve deneylerin, hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermemesi temel ilkedir. Çalışmalara başlanılmadan önce gerekli izinler yetkili birimlerden yazılı olarak alınır. Bu çerçevede uluslararası beyanname hükümleri ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat hükümleri göz önünde bulundurulur.

d) Araştırmacılar ve yetkililer, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirmek ve uyarmakla yükümlüdür.

e) Araştırmacılar, kendi vicdanî kanaatlerine göre zararlı sonuçlara ve/veya onaylamadıkları uygulamalara yol açabilecek araştırmalara katılmama hakkına sahiptir.

f) Yapılacak çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgilerin, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanılması, gizliliğine riayet edilmesi ve korunması sağlanır.

g) Bilimsel araştırma için tahsis edilen imkân ve kaynaklar amacı dışında kullanılmaz. (Madde.5)

Yine aynı Yönerge'ye göre her çeşit bilimsel yayında uyulacak temel ilkeler de şu şekilde belirtilmiştir;

a) Bilimsel araştırmanın tasarlanması, planlanması, yürütülmesi ve yayına hazırlanması aşamalarında katkıda bulunmamış kişiler, yazar isimleri arasında gösterilemez.

b) Bilimsel yayınlarda bir çalışmadan yararlanırken, bilimsel atıf kurallarına uygun olarak kaynak gösterilir.

c) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tezler veya çalışmalar, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanılamaz.

ç) Evrensel olarak tanınan bilim kuramları, bilim alanlarının temel bilgileri, matematik teoremleri ve ispatları gibi önermeler dışında hiçbir çalışmanın tümü veya bir bölümü, izin alınmadan ve asıl kaynak gösterilmeden çeviri veya özgün şekliyle yayımlanamaz. (Madde. 6)

Bilimsel özerklik ve özgürlük sınırsız olmayıp Yönerge'ye göre bilim araştırma ve yayın etiğine aykırı olarak kabul edilen eylemler; intihal, sahtecilik, çarpıtma, tekrar yayım, dilimleme, haksız yazarlık, destek alınarak yürütölen araştırmaların yayınlarında destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile onların araştırmadaki katkılarını açık bir biçimde belirtmemek, insan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek, hakem olarak incelemek

üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri yayınlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak, bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak, tamamen dayanaksız, yersiz ve kasıtlı etik ihlali suçlamasında bulunmaktadır. (Madde 8)

V. BİLİMSEL ÖZERKLİK/AKADEMİK ÖZERKLİK

Üniversiteden bahsedilirken özerklik kelimesinin geçtiği yerde; üniversite özerkliği, bilimsel özerklik, akademik özerklik gibi kavramlar birlikte anılır. Klasik tanıma göre özerklik, üniversitede; kimlerin öğrenim göreceği, kimlerin öğreteceği, nelerin öğretileceği, kimlerin mezun olacağı, nelerin araştırılacağı gibi konularda karar almada, üniversitenin bir kurum olarak yetki sahibi olma derecesi anlamında kullanılmaktadır. Bu tanımda geçen “*kurum yetkisi*” dolayısıyla özerklik, öğretim üyelerine özgü kişisel bir yetki değil, bütünüyle kurumsal bir niteliklidir. (Doğramacı, 2007, s. 9) Bununla birlikte öğretim üyesine ait olan bilimsel/akademik özgürlüktür.

Ülkemizde üniversite özerkliği tartışmaları 1946’dan itibaren başlamış olmakla birlikte, bu dönemde tartışmaların odak noktası genellikle Devlet kurumlarına karşı bir muhtariyet savunusu şeklinde algılanmıştır. Bu algıda dönemin siyasî şartları, yani her kuruma hâkim Devlet erkinin zayıflamasına yol açan çok partili demokratik hayata geçiş önemli rol oynamıştır. Nitekim 4936 sayılı Kanun hükümlerine ve bu dönemki anlayışa göre özerklik denildiğinde, üniversitelerin kendi seçtikleri yöneticilerin denetimine bırakılması ve etkin bir denetimin dışında tutulması, diğer bir anlamda, “*hocaların dokunulmazlığı*” anlaşılıyordu. Bu anlayış gelişen ve değişen şartlarla birlikte günümüzde artık yerini çok farklı ilke ve unsurlara bırakmıştır. Bu ilke ve unsurlar şunlardır;

1) Akademik personelin seçimi açısından; Akademik personelin seçiminde akademik birimler yetkili olmalıdır. Araştırma görevlisi, okutman, uzman, öğretim görevlisi ve öğretim üyelerinin işe alımı ve yükseltilmelerinde ilgili anabilim dalı kurulu tek yetkili olarak görev yapmalıdır. ÖYP gibi merkezi yerleştirmeler özerkliğe aykırı olup, sadece lonca örgütlü veya fikri klanlaşmış üniversitelere uygulanmalı, böylece bu üniversitelerde klan sistemi kırılmalıdır.

2) Eğitim programlarının düzenlenmesi açısından; Bölüm/anabilim dalında okutulan derslerin eğitim programlarının akademik birimlerce düzenlenmelidir. Öğrencilerin yetişmesinde hangi derslerin verilmesinin daha faydalı olacağı, ders işleme yöntem ve teknikleri, laboratuvar, teknik donanım, ölçme-değerlendirme yöntemlerinin belirlenmesi, ders kitaplarının seçimi, öğrencilerin eğitim hayatlarına ilişkin kararları kendilerinin almalarına imkân verecek kurum içi yatay geçişleri üniversitenin düzenlemesi, mezuniyet şartlarının tespiti (hangi programda kaç kredi/saat ders alınacağı, staj, proje, bitirme tezi, v.s. zorunlu etkinlikler) gibi hususlarda tek yetkili üniversite olmalıdır. Eğitim fakülteleri programlarında olduğu gibi Yükseköğretim Kurulu tarafından hazırlanan paket programların uygulanması özerkliğe aykırı görülmektedir. Bu programda seçmeli dersler koyma yetkisi akademik birime verilmekle birlikte, merkezde hazırlanan paket programda ol-

dukça eksik bulunmaktadır. Bu sebeple ihtiyaç analizi ve iyileştirme yapılarak, eğitim-öğretim şartlarına uygun hale getirilmelidir.

3) Bilimsel toplantı ve üniversiteler arası işbirliği açısından; Üniversiteler, bilimsel toplantı, sempozyum, konferans, yurt-içi veya yurt-dışı üniversiteler ile bilimsel antlaşmalar, işbirliği, proje yönetimi, birbirlerinin laboratuvar ve diğer imkanlarını kullanmada serbest olmalıdır. Üniversiteler işbirliği yaptıklarında, araştırma-geliştirme konu ve yöntemlerini ve işbirliği alanlarını seçmede ve tüm kararları almada tek yetkili olmalıdır.

4) Yönetici tutumları açısından; Yöneticiler vesayet, hiyerarşi, emir, direktif, tehdit gibi akademik özgürlükleri sınırlayıcı yönetim telkinlerinden kaçınmalıdır. 1994-1999 yıllarda Türkiye’de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon projesi (Eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması) sürecinde bir proje yöneticisinin üniversiteleri gezerek rektör, dekan ve öğretim üyelerine telkinlerde bulunması ve projeyi eleştirenlere karşı tehditvari konuşmaları yönetici konumunda bulunan insanların özerkliğe aykırı davranışları için güzel bir örnek olmuştur. Bu kişi daha sonra YÖK üyesi yapılmıştır.

5) Siyaset Kurumu ile ilişkiler açısından; Siyaset kurumu, üniversite üst yönetimi ve akademik birimlerle olan ilişkilerinde baskıcı, telkinci, vesayetçi bir tavır takınmamalıdır. Buna karşılık üniversite yönetim ve akademik birimleri, siyaset kurumuna karşı şeffaf ve işbirliği içinde olmalıdır. Özellikle Devletin âlf-menfaatleri için meseleye uygun eko-politik, demo-politik, jeo-politik ve jeo-stratejik işbirliklerine, sosyal politikalar üretimine katkı sağlamaya önem verilmelidir.

6) Üniversitenin kurumsal kararları açısından; Üniversite, eğitim-öğretim etkinlikleri ve ülkenin gündelik sosyal, ekonomik, siyasî hadiseler karşısında kanunlar/yönetmelikler çerçevesinde aldığı kurumsal kararlar ve sarf ettiği fikir ve beyanlardan dolayı sorgulanmamalıdır. Bazı üniversiteler Ermeni meselesinde, Ermeni tezlerini savunan fikirler beyan etmelerini bilimsel özgürlük ve bu fikirlerini üniversite çatısı altında savunmalarına müdahale edilmesi durumunda bilimsel/akademik özerkliğe aykırı bir tavır olduğunu savunmuşlardır. Oysa bilim insanları gerçeğin peşinde ve devletlerinin ve milletlerinin tarafı olmak zorundadır. Türkiye üzerinde proje ve emelleri olan dış ve iç düşmanlara karşı ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmalı, sorunlara çözüm oluşturacak politikalar üretmeli ve kalkınmaya katkı sağlayacak bilim üretmelidir.

7) Araştırmalar için malî kaynak sağlamak açısından; Araştırma-geliştirme için malî kaynak sağlanmalıdır. Üniversiteye tahsis edilen bütçenin harcamalar yapıldıktan sonra artan paranın gelecek yıllara devretmeyerek merkezi bütçeye gönderilmesi, Ar-Ge için yeterli kaynak ayrılmamasına yol açmaktadır. Özellikle döner sermaye imkânı olmayan veya kısıtlı olan üniversitelerin malî açıdan güçlendirilmesi için artan paranın BAP projelerinde kullanımına izin verilmesi bilimsel araştırmalara ayrılacak maddi kaynağı artıracak ve özerkliği güçlendirecektir.

8) Sosyal/menfaat grupları açısından; Cemiyet, cemaat, lonca türü menfaat ve dayanışma yapılanmaları üniversite yönetimlerine getirilmemeli ve vakıf ve özel üniversite-

lerin “mütevelli heyet” veya başka adlar alan yönetim örgütünün farklı bağlantılar içerisine girerek üniversite ve bilim özerkliğine zarar verici tavır takınmaları engellenmelidir. Üniversite yönetimi menfaat gruplarından birinin eline geçtiğinde, üniversite özerkliğine ve ruhuna aykırı icraatlar yapmışlardır. Nitekim bu tür menfaat grupları; üniversite kaynaklarının kullanımı, kadroların dağıtımı, BAP projelerinin desteklenmesi, döner sermaye gelirlerinin dağıtımı, liyakate bakmadan akademik ve idarî yönetim örgütüne (Rektör yardımcısı, dekan, müdür, bölüm başkanı, genel sekreter, fakülte sekreteri, enstitü sekreteri, daire başkanı v.s.) kendi gruplarından kimselerin getirilmesi gibi hususlarda objektif ve tarafsız davranmayarak özerklik ve özgürlüğe aykırı faaliyet ve tutumlar sergilemişlerdir.

9) Antidemokratik/Dogmatik zihniyetin yönetime gelmemesi açısından; Toplumsal gereksinimlere duyarsız, ülkemiz insanının kültür ve inançlarına yabancı, bilimsel gelişme önünde en önemli engeli oluşturan bilime inanmayan, bilimi kilitleyen dogmatik fikri yapıya sahip materyalist öğretim üyelerinin, üniversite yönetimlerinde yer almamasına azami dikkat edilmelidir.

10) Yükseköğretim Kurulu’nun tavrı açısından; Planlama, koordinasyon ve denetim yetkisi olan Yükseköğretim Kurulu’nun ideolojik tavır sergileyerek üniversiteleri baskı altına almamalıdır. 12 Eylül ve 28 Şubat gibi antidemokratik süreçlerde üniversitelere yoğun bir baskı uygulanmış; bu süreçte üniversiteler vesayet altına alınmıştır. Yasal denetimin yerini tahakküm almış, bilim, ahlâk, erdem sınırları aşılmış zulüm başlamıştır. Mesela, 28 Şubat sürecinde İlahiyat fakültelerine üstü örtük ambargo uygulanmış; özerkliğin temel dinamiklerinden olan öğretim elemanlarının özlük haklarının korunması ilkesine uyulmamış, bizzat Yükseköğretim Kurulu hak edenlere kadro tahsisi yaptırmamış, yıllarca bekletmiştir.

11) Akademik birimlerin kurulması/lağvedilmesi; Yeni bir akademik birimin (fakülte, enstitü, bölüm, anabilim dalı, yüksekokul, meslek yüksekokulu, araştırma merkezi v.s.) açılması, günün şartlarına uygun düşmeyen ve öğrenci gelmeyen programların kapatılması, Maliye Bakanlığı’nın bilgisi dâhilinde yapılmak üzere lağvedilen akademik birimden yeni açılan akademik birime kadro aktarımı işlerinin planlaması ve eğitim yapılarının organize edilmesi üniversite tarafından yapılmalıdır.

12) Bilim adamına sağlanacak sağlıklı ortam açısından; Üniversite, kadrosunda çalışan bilim adamına her türlü dış ve iç etkiye karşı sağlıklı bir çalışma ve bilimi geliştirmesi hususunda gerekli serbest ortamı yaratmalıdır. Bu noktada üniversite, anayasal sınırlılıklar hariç (kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk, milli güvenlik, savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü haller), bilimsel çalışmalarında öğretim elemanı için “koruyucu” bir özellik taşımalıdır. Yani bir bilim adamı yaptığı bilimsel çalışmadan dolayı iç-dış etkiye maruz kalır ise onu korumalı ve hukukî açıdan savunmalıdır.

13) Öğrenci kontenjanını belirleme açısından; Her akademik birim kendi imkânlarını, güçlü ve zayıf yönlerini kurullarında görüşerek, her yıl için alacağı öğrenci sayısını be-

lirleme yetkisine sahip olmalıdır. Yükseköğretim Kurulu akademik birimden gelen teklifi kabul etmeli, kontenjanı artırma veya eksiltme yolunu gitmemelidir. Mesela; fakülte'deki bir dersliğin kapasitesi 60 kişiliktir. Bölüm bu kapasiteyi ve dersi alacak tekrar öğrencileri göz önüne alarak 50 öğrenci alınmasını teklif etmiştir. YÖK bölümün teklifine bakmadan, kapasite ve diğer etkenleri dikkate almadan 75 öğrenci kontenjanı ilan etmiştir. Tekrar öğrenci ile beraber bir dersi alacak öğrenci sayısı 80-85'i bulduğunda 60 kişilik dersliğe 85 kişi nasıl oturtulur?. Bu sebeple YÖK, kontenjanları tespit ederken bölümlerin teklifini dikkate almalıdır.

Bu ilkelerin bulunmama hali durumunda bilimsel/akademik özerklikten bahsedilemez.

VI. BİLİMSEL ÖZGÜRLÜK/AKADEMİK ÖZGÜRLÜK

Bir toplumun gelişme ivmesinin itici gücü hiç şüphesiz bilimdir. Bunun için bilim insanlığın sahip olduğu en önemli değerdir. Bilim sayesinde insan teknoloji üretebilmekte ve temel sorunlarını çözebilmektedir. Merak ettiklerimiz, bilmediklerimiz bilim sayesinde öğrenilir. İnsan bilim sayesinde tabiatı, toplumunu ve kendisini tanıır, ilmi zihniyet, tevazu ve ahlâk sahibi olur. İşte bu kadar önemli bir değere sahip olmak ve onu özgürce icra edebilmek bilimsel özgürlükle mümkündür.

Modern üniversitelerin ilk öncü modeli 1810'da Almanya'da kurulan Humboldt Üniversitesi (Günümüzde Berlin Üniversitesi)'dir. Bu üniversitenin kurucusu tarihsel karşılaştırmalı dilbilim araştırmalarının öncüsü, filozof ve devlet adamı Wilhelm von Humboldt (1767-1835)'dur. Humboldt, felsefede Kant ve Fichte'den etkilenmesi hasebiyle eğitim ve öğrenim özgürlüğünün sağlanmasını sağlayacak bir sistemi temel kabul etmiştir. Humboldt'un düşüncesindeki sistemin temel ilkeleri şunlardır;

a) Üniversite, tüm bilim alanlarındaki eğitim-öğretimin, araştırma faaliyetleri ile birlikte ve bir bütünlük içinde yürütüldüğü bir kurumdur.

b) Üniversitenin mesleki ve teknik yüksekokuldan farklı olarak temel işlevi, herhangi bir mesleğe yönelik olmaksızın eğitim-öğretim ve araştırma yapmaktır.

c) Üniversitenin sahibi devlet değil millettir; devletin görevi öğretim üyelerini atamak, maaşlarını ödemek ve çalışmalarını için gerekli özgürlük ortamını oluşturmaktır. Öğretim üyeleri ve öğrenciler dini veya siyasi hiçbir etki altında kalmadan özgürce araştırma ve eğitim yapabilmelidirler. (Kavili Arap, 2010, s. 5)

Bu ilk modelden itibaren özgürlük, üniversitelerin temel prensibi ve problemi olmuştur. Bir ülkenin en üst düzeydeki bilim kurumu olan üniversitede bilimsel özgürlüğün temel ilkelerini ve unsurlarını ise şunlar oluşturmaktadır;

1) Özerklik-özgürlük ilişkisi açısından; Bilimsel özgürlük, akademik özerkliğin tam ve eksiksiz sağlanması ile mümkündür. Zira akademik özerklik, özgürlüğü kuşatır ve ona zarar verilmesine engel olur. Özerkliğin sağlayacağı özgür ortam yaratıcı düşünce

ve çözümlerin üretilmesine, kişilerin ve kurumların inisiyatif olarak bilimi geliştirmeye yönelik her türlü gayretin sarf edilmesini sağlar.

2) Hürriyetler açısından; Bilimsel özgürlük, yalnızca üniversitede görevli öğretim elemanlarına özgü şahsî bir imtiyaz olarak görülmemelidir. Özgürlük akademi felsefesinin bir parçası olmakla birlikte, araştırma yapmak ve bilgi üretmek yalnızca üniversitenin tekelinde olmadığından, arzu ve isteğe bağlı üniversite dışı faaliyetler de hürriyet kapsamında düşünülmelidir. Çünkü bilim ile uğraşmak Anayasa (madde.27) ile hukukî güvence altına alınmış bir hürriyettir.

3) Kanunî güvence açısından; Öğretim elemanlarının mesleklerini icra edebilmelerinde kanunî güvence temel şartlardandır. Anayasal sınırlılıklar hariç, bilimsel araştırma ve yayınlar sebebiyle öğretim elemanının mesleğini icra etmesine mani davranış ve uygulamalar (mobbing, sözleşmelerinin hukukî-geçerli bir neden olmaksızın yenilenmemesi gibi) bilimsel özgürlüğe aykırıdır.

4) Öğretim etkinlikleri açısından; Hangi derse kimin gireceğinin bölüm/anabilim dalı kurul kararı ile uzmanlık alanına uygun olarak belirlenmesi, öğretim elemanının verdiği derse ait kitap seçmede ve materyal tasarlama özgür olması, öğretim elemanının öğrencinin meslekî ve akademik ihtiyaçlarını dikkate alarak ders içeriklerini belirlemesi, öğretim elemanının ders işleme yöntem ve tekniklerini belirlemede tek yetkili olması, dersle ilgili ölçme-değerlendirme ve diğer başarı ölçütlerinin tespitinde objektif olunmayı sağlayacak ortamın hazırlanması gereklidir.

5) Araştırma etkinlikleri açısından; Üniversite yönetiminin projeli araştırmalar için gereken kaynağın dağıtımında öğretim elemanları arasında adil davranması, üniversite yönetiminin araştırma için gereken makine-teçhizat, laboratuvar gibi ortamları sağlaması, öğretim elemanının etik değerlere uygun araştırma konusu seçmede hür olması, araştırma öncesi ilgili kurum ve kuruluşlardan gerekli onay ve izinlerin alınmasında akademik birimin her türlü yardımda bulunması, üniversite yönetiminin öğretim elemanını değer ve inançlarına aykırı konularda araştırma yapmaya zorlamaması, üniversite yönetiminin öğretim elemanının araştırma sürecinde ruh ve beden sağlığını koruyacak tedbirleri alması, araştırmada kullanılması gerekli insan, kadavra ve hayvan gibi deneklerin temininde yardımcı olunması, öğretim elemanının iyi niyetlerle ürettiği bilginin insana, çevreye, hayvana zarar verecek şekilde kullanılmaması, araştırma bulgularının hedef kitlelere ve kamuoyuna duyurulmasında üniversite yönetiminin imkân sağlaması (dergi çıkarmak gibi), araştırma bulgularının bazı güç odaklarının aleyhinde olması durumunda üniversite yönetiminin bu bulguların yayınlanmasına engel olmaması veya gizlememesi ve bilimin şeffaflık ilkesine uyması özgürlüğün temel şartlarındandır. Mesela, 2010'da bir üniversitenin Çevre Sorunlarını Araştırma Merkezi Müdürü, şehrin içme suyu hakkında bilimsel bir çalışma yapmış ve suyun kirli ve içilemez olduğuna dair bir açıklama yapmıştır. Bu sorumlu bildirimden dolayı, dönemin belediye yönetimi öğretim üyesine tazminat davası açmıştır. Bu esnada üniversite yönetimi de öğretim üyesi hakkında soruşturma başlatmış

ve maaş kesim cezası vermiştir. Belediyenin açtığı tazminat davası Erzurum 3. Asliye Hukuk Mahkemesi'nde görülmüş ve mahkeme; “*Duyarlı bir bilim adamının yapmış olduğu araştırma ve gözlemin sonucunu kamuoyu ile paylaşmak, bu şekilde insanların sağlıklı yaşamına katkıda bulunmak olarak algulamak gerekir*” hükmü vererek öğretim üyesini haklı bulmuştur. Bir öğretim üyesine sorumluluk arz eden konularda araştırma yaparak ulaştığı bilimsel sonuçları açıklamasından dolayı cezalandırılması, bilimsel özgürlük ile taban tabana zıttır. Bilimsel bulgular yayınlanmasını engellemeye çalışmak, hele ki insan sağlığını tehdit eden bir hususta bilimsel verileri yaymaya ve duyurmaya engel olmaya çalışmak kanunen de, ahlâken de, vicdanen de suçtur.

VII. SONUÇ VE ÖNERİLER

OECD, 2003 yılında yayımladığı “*Education Policy Analysis*” isimli çalışmada, üniversite özerkliğini; kendi binalarına sahip olma, kredi kuruluşlarından ödünç kredi alma, bütçesini hedeflerine göre kullanma, akademik yapı ve ders içeriğini oluşturma, personel istihdamı ve işten çıkarma hakkı, personelin maaşlarını belirleme, öğrenci kontenjanını belirleme, harç ücretlerini belirme olmak üzere sekiz kriter temelinde ele almıştır (Yavuz, 2012, s. 1-5). Araştırmamız bu kriterlerden bazılarını konu edinmiş ve görülen aksaklıkları ortaya koymuştur. Özerklik ve özgürlükler açısından Türk üniversite sistemi, -Amerika’yı yeniden keşfetmeye gerek duymadan- OECD kriterlerini gerçekleştirmeye çalışmalıdır. Bu meyanda yapılabilecekler şöyle sıralanabilir;

1) Bazı öğretim elemanları özerklik denildiğinde “denetimsizliği”, özgürlük denildiğinde “dilini kemiksizliği” anlamaktadır. Ülkemizde milletin verdiği vergilerden maaş almalarına rağmen; millete hesap vermek, denetlenmek, milletin örf, adet, gelenek ve inançlarına uygun davranmak/hareketlerde bulunmak istemeyen bir güruh öğretim elemanı bulunmaktadır. Bu güruh bilimsel özgürlük adı altında; bölücü ve yıkıcı terörü desteklemekte, Ermeni meselesinde bilimsel gerçekleri çarpıtarak diasporaya hizmet etmekte, sadece bir teori olan Darwinizmi bilimsel gerçeklikmiş gibi yutturmaya, en mukaddes varlığımız olan İslâm’ı ve vatanseverlik, milliyetperverlik, askerlik, şehitlik, bayrak sevgisi gibi milli değerlerimizi aşağılamaya, milli birlik ve beraberliğimizi zayıflatmaya çalışmaktadır. Oysa bir bilim adamının başlıca görevi; yaşadığı toplumu ve çevreyi tanımak ve milletin karşılaştığı sorunlara çözüm yolları bulmak için sistematik/metodik bir çaba içerisinde bulunmaktır. Bilgiyi keşfetmek, geliştirmek ve gerçeğe uygun olup olmadığının kontrol etmek de bilim adamının görevidir. Yukarıdaki bahsedilen arıza durum ile bilim adamının görevleri karşılaştırıldığında, denetim, hesap verebilirlik, sorumluluk, görev gibi hususlarda şeffaf olan ve milletlerinin tarafı olanların hakiki manada özerklik ve hürriyet-perver oldukları söylenebilir.

2) Üniversiteler kısıtlı döner sermaye gelirleri hariç, neredeyse tamamen kamu kaynaklarıyla finanse edilmektedir. Üniversite bütçeleri belirlenirken, bilimsel özerklik ve özgürlüğü sağlamaya katkı yapacak rasyonel bir dağıtım yapılmalıdır. Zira üniversitede bilimsel özerklikten beklenen faydanın elde edilebilmesi, kamu kaynaklarının etkin kul-

lanılması ve bu kullanımı sağlayacak sistemin tutarlılığı ile mümkündür. Ölçülebilir hesap verilebilirlik ve şeffaflık ilkeleri bilimsel özerkliği güçlendirebilir. Başka bir deyişle, üniversitenin sahip olduğu bilimsel özerklik ile hesap verilebilirlik ve şeffaflık birbirlerini dengelemelidir.

3) Üniversitelerden bazıları uzmanlık temelinde yeniden yapılandırılmalı ve buna uygun malî kaynak transfer edilmelidir. Yeniden yapılandırma üniversiteler arasında farklılaşmayı ve ihtisaslaşmayı teşvik edecek tarzda ve rekabetçi bir ortamı oluşturacak modelde ve düzeyde olmalıdır. İhtisaslaşma ve rekabet üniversitenin biliminin gelişmesine önemli bir katkı yapacağından dolayı özerklik ve özgürlüğü de güçlendirecektir.

4) Gözlemlerimiz üniversite yönetimlerinin giderek antidemokratik bir yapıya dönüştüğü, öğretim elemanlarından ve toplumdan uzaklaştığı, buna karşılık siyasî ve ekonomik iktidarla yakınlaştığı şeklindedir. Antidemokratik tavır hürriyetin, iktidarla yakınlaşma özerkliğin zayıflamasına yol açmaktadır. Rektör, rektör yardımcısı, dekan, müdür atanmanın yolu siyaset kurumunun desteğini almaktan geçer algısının oluşması, öğretim elemanlarının siyaset kurumunun kapısını aşındırmaya, buna karşılık bir makama atanması yapılanların da siyaset kurumunun baskısı altına girmesine yol açmaktadır. Bu da özgürlük ve özerkliği olumsuz etkilemektedir. Bu sebeple üniversite ile siyaset kurumu arasındaki ilişki sağlıklı bir zemine oturtulmalıdır.

5) Üniversite öğretim üyeleri siyaset kurumunun her kademesinde görev yapabilmelidir. Öğretim üyeleri siyasi partilerin il, ilçe ve merkez teşkilatlarında, asil veya yedek üye olarak görev alabilmelidir. Buna karşılık istifa veya ayrılma hali bile olsa üniversitede hiçbir kademede birim amiri (Rektörden anabilim dalı başkanına kadar) görevine getirilmemelidir. Bu durum siyaset kurumu ile üniversite arasındaki ilişkiyi dengeleyebileceği gibi özerklik ve özgürlüğün gelişmesini de sağlayacaktır.

6) Bilimsel özgürlüğü ve özerkliği güçlendirecek hususlardan biri de yükseköğretim kurumunun yetkilendirilmiş üst kurullarına (senato, üniversite yönetim kurulu, proje kurulu, döner sermaye kurulu) öğretim elemanlarının katılacağı seçimle gelinmesidir. Seçimle işbaşına gelenler baskı ve telkinlere karşı durma gücüne sahip olurlar. Böylece özellikle dış etkilere karşı bilimsel hürriyet ve özerklik savunulabilir. Rektör ise, herhangi bir seçim yapılmaksızın, belirli kriterlere uygun profesörler arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanmalıdır.

7) Üniversite verimlilik yönetimi uygulamasını başlatmalı, kaynak üretme modelini seçmelidir. Kendi elektriğini veya enerjisini üreterek, kendi suyunu çıkararak, kendi yazılımını yaparak, kendi ziraat-hayvan ürünlerini üreterek v.s. gelir kaynaklarını geliştirmelidir. Üretimi planlama, kontrol, imalat, bakım, lojistik, AR-GE yönetimi kaynakların verimli kullanımında önemli bir etkidir. Bu çerçevede kıt olan kaynakları verimli kullanarak tasarruf etmek ve ürettiği bilgiyi satarak para kazanmak, merkezi hükümet bütçesine bağımlılığı azaltacaktır. Kendi kendine yeterlilik ve bağımlılığın azalması, özerkliği ve özgürlüğü geliştirecek bir unsur olacaktır.

8) Demokles'in kılıcı gibi üniversitelerin tepesinde oturan Yükseköğretim Kurulu'nun merkezîyetçi ve bürokratik yapısının, koordinasyon işlevini ön planda tutan ve bunu da uzmanlık temelinde gerçekleştiren bir yapıya dönüşmesi, üniversitelerde özerkliğin gelişmesine katkı yapacaktır. Bunun için öncelikle YÖK'ün denetim yetkisinin ortadan kaldırılması gereklidir. Bu yetkinin Sayıştay, Devlet Denetleme Kurulu gibi kurumlarda olması, üniversite üzerindeki baskıyı ortadan kaldıracak ve özerkliği/özgürlüğü geliştirecektir.

9) Toplam kalite yönetimi, kurumsallaşma, sanayi ve hizmet sektörü ile ilişkiler, problem çözme teknikleri, çevre yönetim sistemi, gıda güvenliği, e-kurum, markalaşma, bilgi teknolojileri, iş sağlığı ve güvenliği, stratejik yönetim, kriz yönetimi, rekabet stratejileri gibi yönetim ve sistem geliştirme alanlarında üniversite, resmi ve özel kurumlara öncülük yapacak çalışmalar yapmalıdır. Bütün bu alanlardaki gelişmişlik üniversiteye lokomotif işlevi verecek ve algısal olarak özerkliği güçlendirecektir.

10) Bilgi üretmek, mal üretmek ve insan üretmek gelişmişlik ve kalkınmışlığın temel şartlarıdır. Bunlardan en önemlisi de bilgiyi ve malı üretecek olan insanı yetiştirmektir. Üniversite uygulayacağı insan kaynakları yönetimi ve kişisel gelişim programlarıyla model insan yetiştirmede birincil rol oynayabilir. Vatandaşlık bilinci yüksek, kişilik gelişimini tamamlamış, sosyal katılım becerisi kazanmış bir öğretim elemanın yetişmesi, üniversitede özgür düşüncenin gelişmesini sağlayacaktır. Çünkü bu tür yetişmiş insanlardan meydana gelen bir üniversitenin ruhu, şahsiyeti ve kültürü oluşmuştur. Bu özelliklere sahip bir üniversitede özerklik de, hürriyet de vardır.

11) Toplumumuzun sorunlarıyla ilgili konularda Devletimizi yönetenlerin ilmi çalışmalar yapılmasını ısrarla istemeleri bilimsel özerkliğe ve özgürlüğe aykırı bir davranış değildir. (Mesela; Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın bölücü terör örgütü ve doğu-güney-doğu Anadolu'da terörün ortadan kaldırılmasıyla ilgili olarak bilim adamlarının yeterince bilimsel çalışma yapmalarını eleştirmesi gerçekçi bir eleştiri olup, ülkemizin geleceği ve toplumsal gereklilik açısından tavsiyeleri dikkate alınmalıdır.) Bilakis, gerçeği arama kaygısı olmaksızın, kendi kariyerlerini geliştirmek, akademik teşvik almak ve para kazanmak amaçlı yayın üreten öğretim elemanlarını uyarmak, devlet adamlarının görevlerindedir. Devletin ve rejimin aleyhinde faaliyette bulunan, bunun için imza kampanyaları düzenleyen "sözde akademisyenlerin" hükümet üyelerince eleştirilmesi, bağımsız mahkemelerce yasal takibe uğramaları ve hatta üniversiteden ilişkilerinin kesilmesi bilimsel özgürlüğe veya fikir hürriyetine aykırı olmayıp, anayasal hükümdür. Çünkü Anayasa'mıza göre hürriyetler kullanılırken sınırsızlık söz konusu değildir.

Sonuç olarak; bilimsel/akademik özerklik veya bilimsel/akademik özgürlük adına ne denirse denilsin, günümüz üniversitelerinde iyileştirmeye ihtiyaç duyulan alanların başında gelmektedir. Siyaset kurumu, baskı odakları, lonca türlü örgütlenmeler ile üniversite arasındaki sağlıklı, sınırsız ve ilkesiz etkileşim ve ilişkiler sorunun ana merkezini

oluşturduğu görülmektedir. Bizim kültürümüzde makamlar insanları değil, insanlar makamları yüceltir. Nitekim Osmanlı teşkilatında Şeyhülislâmlık makamı, derece itibarıyla Kadıaskerlik makamından düşük mertebede iken, bu makama getirilen Molla Şemseddin Fenârî, Molla Gürânî, Zenbilli Ali Cemâlî, Ebu Suûd Efendilerin şahsiyet ve ilim adamı sıfatlarıyla yükselmiş ve teşrifatta ve teşkilatta Devletin en üst makamlarından biri haline gelmiştir. Yani hakiki âlimler makamı yüceltmıştır. Bu sebeple üniversite öğretim elemanları ile güç odakları arasındaki ilişki, kültürümüz çerçevesinde bir düzleme yerleştirilmelidir. Keza güç odakları ile öğretim elemanlarını kültürümüze aykırı ilişkilere sevk eden gücün cazibesine karşı mutlak yetki, hiçbir etki ve baskı altında kalmayacak şekilde organize edilmiş “kurullara” verilmelidir.

Kaynaklar

- Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay
- Alpkaya, G. (2001). "UNESCO'nun 1997 Tarihli Kararı Işığında Akademik Özgürlük", *Cevat Geray'a Armağan*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yay, s. 229-244
- Cevizci, A. (2005). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Pradigma Yay.
- Doğramacı, İ. (2007). *Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim Yöntemi*, Ankara: Meteksan Basım.
- Gözler, K. (1998). *Hukukun Genel Teorisine Giriş Hukuk Normlarının Geçerliliği ve Yorumu Sorunu*, Ankara: Us-A Yay.,
- Kavili Arap, S. (2010). “Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken: Türkiye’de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Gerekçeleri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65/1
- Oğuzkan, F. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay.
- San, C. (1993). “Bir Toplumsal Kurum Olan Üniversitede Özerklik ve Bilim Özgürlüğü”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 48/1-4, 149-153
- Sever, Ç. (Tarihsiz). “Yök’ün Yasa Önerisi Ve Akademik Özgürlük: Tarih Bir Şey Öğretir mi Bize?”, https://www.google.com.tr/?gws_rd
- Yavuz, M. (2012). “Neden Yükseköğretim Reformu?,” *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2, s.1-5 http://higheredu-sci.beun.edu.tr/pdf/pdf_HIG_1571.pdf.

